

N:o 42.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 3 april 1903.

— — — — Andra Kammaren den 3 — —

Riksdagens skrifvelse till Konungen, angående beviljande af vissa förmåner för enskilda järnvägsanläggningar.

(Statsutskottets utlåtande n:o 42.)

Till Konungen.

Eders Kungl. Maj:t har i proposition (n:o 25) af den 12 sistlidne januari föreslagit Riksdagen medgifva, att Eders Kungl. Maj:t må, där så prövas lämpligt, berättiga kommuner, enskilda personer eller bolag, hvilka intill början af 1904 års lagtima riksdag kunna undfå Eders Kungl. Maj:ts nådiga tillstånd att inom riket anlägga järnväg, att, ehvad de för sådant ändamål undfå statsbidrag eller icke, *dels* erhålla upplåtelse af den för järnvägsanläggningen erforderliga, kronan tillhöriga jord utan annan kostnad än att, hvad angår boställsjord eller annan åt enskild person med åborätt eller annorledes upplåten kronojord, ersättning därför lämnas i enlighet med hvad förordningen den 14 april 1866 i sådant afseende stadgar, *dels ock* kostnadsfritt begagna för anläggningen sådana å kronans ägor belägna kalk- och stenbrott jämte grustäkter, som kunna vara disponibla.

I anledning häraf har i en inom Riksdagen väckt motion hemställts, att Riksdagen, om den i öfrigt lämnade sitt bifall till det i Eders Kungl. Maj:ts förenämnda proposition äskade medgifvande, måtte i fråga om upp-

låtelse af den för järnvägsanläggning erforderliga, kronan tillhöriga jord besluta:

att upplåtelse af själfva jorden skall ske utan kostnad för järnvägsanläggningen; men

att, där jorden antingen tillhör ett icke indraget boställe, eller ock är åt enskild person med åborätt eller annorledes upplåten, ersättning till boställshafvaren, åbon eller den, som med nyttjanderätt innehar jorden, skall, där godvillig öfverenskommelse om ersättningen icke kan träffas, lämnas i enlighet med hvad förordningen den 14 april 1866 i sådant afseende stadgar.

Öfver ifrågavarande motion hafva kammarkollegium och domänstyrelsen, efter det statsutskottet i den ordning, 46 § riksdagsordningen föreskrifver, därom framställt begäran, den 24 sistlidne februari gemensamt till utskottet afgifvit yttrande och däruti anført följande.

Uttrycket »boställsjord» betecknade endast sättet för egendomens disposition, ej någon särskild egenskap eller natur, som skulle vidlåda själfva jorden för all framtid, jämväl sedan egendomen blifvit annorledes disponerad. I enlighet med denna uppfattning finge endast sådan jord anses och behandlas såsom boställe, hvilken till följd af sin särskilda disposition bör i jordeboken med tillhörande jordeboksförändringsextrakt redovisas såsom boställe, eller sålunda i främsta rummet all ecklesiastikstaten anslagen jord af krono skatte eller frälse natur. Hit räknades jämväl, förutom åtskilliga civila boställen af hvarjehanda slag, några ännu kvarstående militieboställen, som innehades på gammal stat.

I afseende å den under åborätt upplåtna kronojorden hafva ämbetsverken erinrat, att denna jord, hvilken funnes inskrifven i jordeboken bland kronoegendomar under enskild disposition, till följd af gällande författningar om skatteköp och skatteomföring alltmera förminskades; och torde detta slag af kronojord, hvilken upplåtits såväl enskild person som menighet eller inrättning, inom en ej aflägsen framtid fullständigt hafva på antydt sätt öfvergått i privat ägo. I detta sammanhang hafva ämbetsverken jämväl omnämnt, att, ehuru de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna kronoallmänningar i jordeboken upptagas bland kronoegendomar under enskild disposition, dessa allmänningar likväl, på sätt ett kungl. bref af den 18 januari 1873 närmare visade, torde böra i fråga om markupplåtelse för enskilda järnvägsanläggningar likställas med sådan kronan tillhörig jord, som stode under dess omedelbara disposition, hvaremot häradsallmänningarna, ehuru i regel införda bland kronoegendomar under allmän disposition, i antydda hänseendet behandlats

enligt de bestämmelser, som härutinnan gällt den under ständig åbo- och besittningsrätt upplåtna kronojorden.

Hvad vidare anginge »annorledes upplåten kronojord», hade uti ifrågasvarande hänseende dit räknats, förutom åtskillig på visst sätt disponerad kronojord, jämväl all annan kronan tillhörig jord, som blifvit för statsverkets räkning utarrenderad; och inhämtades af särskilda tid efter annan utfärdade kungl. bref, att ersättningsmedel, som af sådan anledning tilldömts kronan, under titel extra uppbörd influtit till statsverket.

Så vidt i den väckta motionen åsyftades, att jämväl boställsjord och den åt enskild person, menighet eller inrättning med åbo- eller besittningsrätt upplåtna kronojorden skulle få för järnvägsanläggning upplåtas utan ersättning för själfva jorden, hafva ämbetsverken erinrat, att en dylik utsträckning af rätten till fri markupplåtelse skulle, hvad anginge boställsjord, komma i strid med prästerskapets privilegier eller rubba fastställda aflöningsstater samt, i fråga om den under åbo- och besittningsrätt upplåtna kronojorden, kränka enskild rätt.

Vidkommande åter den genom domänstyrelsens försorg för statsverkets räkning utarrenderade jorden syntes bifall till motionen i denna del ej medföra någon afsevärd minskning i statsverkets inkomster eller, vid det förhållande att frågor om fastställande af järnvägs sträckning öfver kronan tillhörig mark äfven framgent likasom hittills torde blifva föremål för särskild undersökning och pröfning, vålla någon egentlig olägenhet vid dessa egendomars förvaltning. Skulle sålunda på detta område någon utsträckning af rätten till fri markupplåtelse för enskilda järnvägsanläggningar anses böra ske, borde likväl härvid uttryckligen angifvas, att den medgifna utsträckningen af sådan förmån ej afsåge de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade egendomar, hvilka för att tjäna särskilda ändamål upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuteriinrättningen samt Vadstena krigsmanshus.

Beträffande af utskottet begärd utredning, huruvida den upplåtelse af för enskild järnvägsanläggning erforderlig, kronan tillhörig jord, som på grund af Riksdagens sedan en längre tid tillbaka år för år och senast enligt skrifvelse den 26 februari 1902, n:o 4, lämnade allmänna medgifvande hittills ägt rum, i hvarje fall innefattade upplåtelse med full äganderätt, hafva ämbetsverken, med förmälan att de ej erhöles närmare kännedom om de utfärdade järnvägskoncessionernas innehåll, meddelat, att, såvidt nu kunnat utrönas, dylik upplåtelse bör anses hafva i hvarje fall skett med full äganderätt, en uppfattning, som jämväl vunne stöd af gällande lagstiftning om lagfart och inteckning med mera af järnväg.

I likhet med hvad i motionen framhållits har Riksdagen ansett det kunna med skäl ifrågasättas, huruvida icke det medgifvande af vissa förmaner för enskilda järnvägsanläggningar, som Riksdagen allt sedan början af 1870-talet årligen lämnat och hvarom Eders Kungl. Maj:t nu åter gjort framställning, borde erhålla en något förändrad affattning i syfte att, beträffande upplåtelse af den för sådana anläggningar erforderliga kronojord, meddela tydligare och för vederbörande järnvägsföretag i någon mån fördelaktigare bestämmelser. Såsom ifrågavarande medgifvande hittills varit affattadt, lærer på grund af detsamma icke annan kronan tillhörig mark än den, som står under dess egen disposition, kunna kostnadsfritt upplåtas för enskild järnvägsanläggning. Då fråga är om boställsjord eller annan med åborätt eller annorledes, således äfven på arrende, upplåten kronojord, har stadgandet — såsom dess ordalydelse ock synes böra föranleda — åtminstone i regel tillämpats så, att ersättning af vederbörande järnvägsbolag fått lämnas för fulla värdet af den upplåtna jorden, bestämdt enligt gällande expropriationslag. Den fördel, som beredes staten därigenom, att järnväg framdrages öfver dess egendom, torde dock i allmänhet väl motsvara värdet af den mark, som för ändamålet tages i anspråk, hvadan det kunde synas billigt, att markupplåtelsen äfven i sist berörda fall lämnades på för järnvägsbolaget förmånligare villkor.

I motionen har nu föreslagits, att upplåtelsen af själfva jorden i hvarje fall skall ske utan kostnad för järnvägsanläggningen och ersättning endast lämnas till vederbörande boställshafvare, åbo eller arrendator. Att detta yrkande icke kan i hela sin omfattning bifallas, har synts Riksdagen tydligen framgå af hvad kammarkollegium och domänstyrelsen i ofvan intagna yttrande anfört. Ett medgifvande i enlighet med motionärens förslag komme nämligen, såsom ämbetsverken framhållit, att beträffande boställsjord göra intrång på prästerskapets privilegier eller rubba fastställda aflöningsstater samt att, då fråga är om den åt enskild person, menighet eller inrättning med åbo- eller besittningsrätt upplåtna jorden, kränka enskild rätt. Endast beträffande de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomarne torde en utsträckning af rätten till fri markupplåtelse för enskilda järnvägsanläggningar kunna ifrågakomma, men äfven här måste, såsom ämbetsverken påpekat, undantag göras i fråga om egendom, hvilka äro anslagna till vissa fonder, allmänna inrättningar eller fromma stiftelser. Huruvida och i hvad mån någon utsträckning af omförmälda förmån lämpligen må kunna medgifvas beträffande öfrig genom domänstyrelsens försorg utarrenderad kronojord, har Riksdagen icke tilltrött sig att på nu föreliggande utredning bedöma. I anledning häraf har Riksdagen ansett sig nu böra, med bifall

till Eders Kungl. Maj:ts förevarande framställning, för tiden till nästa lagtima riksdag lämna medgifvande i samma form som förut, men tillika hos Eders Kungl. Maj:t anhålla, att Eders Kungl. Maj:t ville efter erforderlig utredning taga förbeörda fråga under öfvervägande och till 1904 års Riksdag aflåta den framställning i ämnet, hvartill utredningen befunnits föranleda.

Riksdagen får sålunda anmäla, att Riksdagen medgifvit, att Eders Kungl. Maj:t må, där så pröfvas lämpligt, berättiga kommuner, enskilda personer eller bolag, hvilka intill början af 1904 års lagtima riksdag kunna undfå Eders Kungl. Maj:ts tillstånd att inom riket anlägga järnväg, att, ehvad de för sådant ändamål undfå statsbidrag eller icke, *dels* erhålla upplåtelse af den för järnvägsanläggningen erforderliga, kronan tillhöriga jord utan annan kostnad än att, hvad angår boställsjord eller annan åt enskild person med åborätt eller annorledes upplåten kronojord, ersättning därför lämnas i enlighet med hvad förordningen den 14 april 1866 i sådant afseende stadgar, *dels ock* kostnadsfritt begagna för anläggningen sådana å kronans ägor belägna kalk- och stenbrott jämte grustäkter, som kunna vara disponibla.

Härjämte får Riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t efter utredning af de på frågan inverkan förhållanden ville taga under öfvervägande, om och i hvad mån vid upplåtelse af för enskild järnvägsanläggning erforderlig kronan tillhörig jord fri markupplåtelse lämpligen må kunna medgifvas, då fråga är om de genom domänstyrelsens försorg för statsverkets räkning utarrenderade kronoegendomar, äfvensom till nästa års Riksdag aflåta den framställning i ämnet, hvartill utredningen befunnits föranleda.

Stockholm den 3 april 1903.

Med undersåtlig vörndnad.
